IQRO JURNALI / 2023
GUVOHNOMA № 060680
E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934
VOLUME 5, ISSUE 1, 2023

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA COVID-19 GA QARSHI EMLASH

Matnazarova G.S.[1],
Saidqosimova N.S.[1]
Abduqahharova M.F.[1],
Tursunova D.A.[2],
Bryantseva E.V[1].,
Хамзаева H.T.
[1]Toshkent Tibbiyot akademiyasi Epidemiologiya kafedrasi;
[2]Sanitariya epidemiologic osoyishtalik va jamoat salomatligi qo‘mitasi.

Annotatsiya:
COVID-19 pandemiyasining uchinchi yilida barcha yosh guruhlarida kasalxonaga yotqizish va o‘lim ko‘rsatkichlarinig jiddiy pasayishi kuzatilmoqda. Butun dunyoda aholi darajasidagi immunitet sezilarli darajada oshdi. Bunga vaksinadan barqaror foydalanish, infeksiya bilan bog‘liq immunitet va ularning kombinatsiyasi (gibrid shakldagi immunitet) sabab bo‘ldi.

Kalit sozlar:
COVID-19, gibrid, prime-boost texnologiyasi,rekombinat adenavirus, ribonuklein kislotasi.

Dolzarbligi. COVID-19 pandemiyasining uchinchi yilida barcha yosh guruhlarida kasalxonaga yotqizish va o‘lim ko‘rsatkichlarinig jiddiy pasayishi kuzatilmoqda. Butun dunyoda aholi darajasidagi immunitet sezilarli darajada oshdi. Bunga vaksinadan barqaror foydalanish, infeksiya bilan bog‘liq immunitet va ularning kombinatsiyasi (gibrid shakldagi immunitet) sabab bo‘ldi.Shunday bo‘lsada, aholining ayrim xavf guruhlari hali ham kasallik og‘ir shaklda kechishi yoki o‘lim xavfi ostida bo‘lib, COVID-19 kasalligi sabab bo‘lgan o‘lim holatlarining aksariyati ularning hissasiga to‘g‘ri kelmoqda. Koronavirusga qarshi (COVID-19) emlash 2023 yil 6 aprel holatiga ko‘ra oladigan bo‘lsak:

- Dunyo aholisining 69,9% COVID-19 vaksinasining hech bo‘lmaganda bir dozasini olgan.
- Dunyoda 13,38 milliard doza vaksina ishlatilib, hozirgi kunda kuniga 865 ming doza vaksina kiritiladi.
- Daromadlar past bo‘lgan mamlakatlardagi odamlarning 29% vaksinaning hech bo‘lmaganda bir dozasini olgan.

Bugungi kunda Respublikamizda bolalarning vaksinatsiyasi boshlangan, lekin qamrab olish ko‘rsatkichi past bo‘lib, bu ayniqsa 5-11 yosh guruhlari ichida yaqqol namoyon bo‘lmoqda. O‘rtacha emlanganlik ko‘rsatkichi Respublika bo‘yicha bor-yo‘g‘i 6% ni tashkil etadi. Ushbu holat ota-onalar, o‘qituvchilar va tibbiyot xodimlari o‘rtasida bolalarni COVID-19 ga qarshi emlashning samaradorligi, xavfsizligi to‘g‘risidagi faol axborot berish ishlarini amalga oshirish lozimligini belgilab beradi. COVID-19 kasalligi qo‘zg‘atuvchisi virus tabiatiga mansubligini bilgan holda uning turli ta’sirlarga genetik o‘zgaruvchanligi, bu esa kasalikka qarshi kurashish tizimini tobora yanada takomillashtirishni talab etmoqda.

O‘zbekistonda bir qator COVID-19 ga qarshi vaksinalar ma’qullangan bo‘lib, ular quyidagilar:

1. ZF-UZ-VAC 2001 (O‘zbekiston-Xitoy vaksinasi).
2. Moderna
3. Oxford/AstraZeneca
4. Pfizer/BioNTech,

VOLUME 5, ISSUE 1, 2023

5. Sinovac
6. Sputnik Light
7. Sputnik V

1.ZF-UZ-VAC 2001 *(O‘zbekiston-Xitoy vaksinasi).*

Xitoylik hamkasblar bilan birgalikda ishlab chiqarilgan ZF-UZ-VAC 2001 Ўзбекистон-Хитой вакцинаси брендини олган дунёдаги энг самарали ва хавфсиз коронавирус вакциналаридан бири ҳисобланади. Ушбу вакцина жиддий клиник синовлардан ўтган. Бу бошқа оқсил асосида тайёрланган вакциналарга ўхшаш технологияга асосланган субунит вакцинадир.• 2020-йил ноябр ойидан бошлаб Хитой ва Ўзбекистонда вакцина синовларининг сўнгги босқичи ўтказилди. Тадқиқотлар Покистон, Индонезия ва Ўзбекистонда ташкил этилди.

ZF-UZ-VAC 2001 vaksinasi 2 ta davlatda Xitoy, O‘zbekistonda foydalanish uchun tasdiqlangan bo‘lib, bu O‘zbekistonda qayd etilgan birinchi COVID-19ga qarshi qo‘llanilgan vaksinadir.• Xitoy-O‘zbek COVID-19ga qarshi vaksinasi - ZF-UZ-VAC 2001Britaniya va Janubiy Afrika shtammlariga qarshi olti baravar yaxshiroq ta’sirga ega ekanligi aniqlangan.• Samaradorlik nuqtai nazaridan, vaksina 95% samaraliroq bo‘lib, ikkinchi dozadan keyin antitela ishlab chiqarish 11 baravar ko‘payadi.

• Klinik sinovning dastlabki natijalariga ko‘ra, Xitoy-O‘zbekiston vaksinasini olganlarning 0,3 foizida 1-darajali nojo‘ya ta’sirlar (allergik reaksiya, yengil isitma, bosh og‘rig‘i) kuzatilgan. bo‘lib, Pfizer/BioNTech vaksinasini olganlarda bu ko‘rsatkich 2-3,8%, Sputnik V uchun 0,3-0,4% ni tashkil etgan.

• Qo‘llanish dozasi - 0,5 ml (3 marta)
• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10 dozani tashkil etadi
• Samaradorligi: 95%
• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:
• Oyiga -1 doza, 3 oy davomida 3 doza
• Vaksinalarni saqlash: 2-8°S haroratda 24 oy davomida saqlanadi

2.Sputnik V ([spytnik vi], V dan inglizcha *victory*-g‘alaba –degan ma’noni bildiradi) - N. F. Gamaleya nomidagi Epidemiologiya va mikrobiologiya milliy tadqiqot markazi tomonidan ishlab chiqilgan COVID-19 koronavirus infeksiyasining oldini olish uchun dunyodagi birinchi ro‘yxatga olingan estrodiol vektorli vaksina hisoblanadi.• Vaksina SARS-CoV-2 irsiy materialining bir qismi o‘rnatilgan adenovirus vektoriga asoslangan bo‘lib, virus boshoqining S-oqsilining tuzilishi haqidagi ma’lumotlarni kodlaydi. Genetik materialning bo‘lagining o‘zi odamlar uchun xavfsizdir, lekin ayni paytda u barqaror antitana shakllanishini va virusga qarshi hujayra immunitetini ta’minlashga qodir. Amaldagi geterologik prime-boost texnologiyasi tufayli preparat ikki komponentdan iborat bo‘lib, ular ikki xil odam adenovirusi yig‘indisi asosidagi rekombinant adenovirus vektorlarini o‘z ichiga oladi.Bu vaksina jami aholisi 3,7 milliard kishidan ortiq bo‘lgan 70 mamlakatda tasdiqlangan va tan olingan.

• Qo‘llanish dozasi - 0,5 ml (2 marta)
• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10 doza
• Samaradorlik: 92%
• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:
• -21 kunlik interval bilan qilinadi.

VOLUME 5, ISSUE 1, 2023

• Vaksina -18°S ostida saqlanadi

3.Moderna (MRNA-1273)

• COVAX dasturi doirasida O‘zbekiston AQShdan 3 million doza moderna koronavirusga qarshi vaksinani bepul oldi. Ushbu vaksina AQShning Allergiya va Yuqumli Kasalliklar milliy instituti (NIAID), Biotibbiyot Tadqiqot Mukammalligi Boshqaruvi (BARDA) va Moderna tashkiloti tomonidan ishlab chiqarilgan bo‘lib 69 mamlakatda foydalanish uchun tasdiqlangan va tan olingan.

• Moderna (ribonuklein kislotasi (mRNK) matritsali vaksina) Amerika qo‘shma shtatlarda qo‘llaniladigan uchta koronavirus vaksinasidan biri va Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti tomonidan favqulodda vaziyatlarda foydalanish uchun tasdiqlangan oltita vaksinadan biridir. Emlash kursi ikki dozadan iborat bo‘lib, to‘rt hafta (28 kun) oraliq bilan 0,5 ml dan mushak ichiga ikki marta yuboriladi. Shu bilan birga, u 30 kun davomida +2 ... +8 daraja yoki to‘rt oy davomida -20 ° S haroratda saqlanishi mumkin.

Qo‘llanish dozasi - 0,5 ml (2 marta)

• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10 doza

• Samaradorlik: 97%

• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:

- 28 interval bilan 2 doza

- Vaksinalarni saqlash: uni +2…+8 daraja haroratda 30 kun yoki to‘rt oy davomida -20°S haroratda saqlash mumkin.

4.Oxford/AstraZeneca vaksinasi

AstraZeneca vaksinasi (Oksford vaksinasi), shuningdek, Oksford/AstraZeneca, Covishield (Covishield), Vaxzevria nomi bilan tanilgan, Oksford universiteti va Britaniya-Shved kompaniyasi AstraZeneca tomonidan ishlab chiqilgan COVID-19 -19 vaksinasi. Genetik jihatdan o‘zgartirilgan shimpanze adenovirusidan foydalanadigan vektor vaksinasidir. U mushak ichiga kiritiladi. Maishiy muzlatgich haroratida barqaror Vaksina AstraZeneca bilan litsenziya shartnomasi asosida Hindiston (Covishield) va Janubiy Koreyada ham ishlab chiqariladi. Oksford/AstraZeneca vaksinasi 180 mamlakatda foydalanish uchun tasdiqlangan

• Doza - 0,5 ml (2 marta)

• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10-doza

• Samaradorlik: 72%

• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:

• 4-12 hafta oralig‘ida 2 doza, yaxshisi 8-12 hafta

• Vaksinalarni saqlash: 2-8°S haroratda 24 oy davomida saqlanadi

5.Pfizer/BioNTech vaksinasi

Pfizer/BioNTech vaksinasi mamlakatda qo‘llaniladigan beshinchi vaksina bo‘ldi. Pfizer/BioNTech vaksinasi 123 mamlakatda foydalanish uchun tasdiqlangan va tan olingandir:

• Pfizer/BioNTech vaksinasi- bu Germaniyaning BioNTech kompaniyasi tomonidan AQShning Pfizer va Xitoyning Fosun Pharma kompaniyalari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan COVID-19 vaksinasidir. Shuningdek, **Comirnaty** savdo belgisi ostida tarqatiladi. Bu lipid nanozarrachalari bilan qoplangan SARS-CoV-2 oqsilining mutant shaklini kodlaydigan RNK vaksinasidir. U mushak ichiga yuboriladi. Emlash uchun uch haftalik interval bilan ikki dozani kiritish kerak. Vaksinani tashish va saqlashning o‘ziga xos xususiyati qiyin logistikadir, chunki u -80 dan -60 ° S gacha bo‘lgan haroratda saqlanishi kerak. Dozasi - 0,3 ml (2 marta) 5-18 yoshli bolalar uchun foydalaniladi

• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10-doza

• Samaradorlik: 90%
• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:
• 21 dan 28 kungacha 2 doza
• Vaksinani saqlash: saqlash va tashish - 80° S, - 20° S

6.Sinovac vaksinasi

• Qo‘llash dozasi - 0,5 ml (2 marta)
• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -10-doza
• Samaradorlik: 70%
• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:
• 12 kundan 28 kungacha 2 doza
• Vaksinalarni saqlash: 2-8 ° S haroratda saqlanadi, muzlatib qo‘yish taqiqlanadi.

7.Sputnik Light vaksinasi

• Dozasi - 0,5 ml (bir marta) 18 litrdan katta
• Ko‘p dozali flakondan foydalanilganda, bitta flakondagi dozalar soni: -1-doza, 5-doza.
• Samaradorlik: 96%
• Dozalash tartibi (dozalar soni) va dozalar orasidagi interval:
• 1 doza
• Vaksinani saqlash: -18°S ostida saqlanadi

Xulosa.

COVID-19 vaksinalari turli yoshdagi, jins va etnik mansub odamlar, shuningdek, asosiy tibbiy sharoitlari aniqlangan odamlarda katta randomizatsiyalangan nazorat ostida sinovlarda sinovdan o‘tkazildi. Ushbu vaksinalar aholining turli guruhlarida yuqori samaradorlikni ko‘rsatdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 11,04.2006 dagi 148-sonli buyrug‘i –Respublikaning barcha omborlarida vaksinalarni to‘g‘ri saqlash va samarali boshqarish standart ishchi muolajalari to‘g‘risida
2. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiLotining «Vaksinalar yordamida boshqariluvchi yuqumli kasalliklar va immunizatsiya» dasturi bo‘yicha tibbiyot xodimlari va pedagoglar uchun qo‘llanmasi. Toshkent -2014.
3. O‘zbekiston Respublikasi «Aholining sanitariya-epidemiologik osoyishtaligi to‘g‘risida»gi Qonuni. - T.: 26.08. 2015-y.
4. O‘zbekiston Respublikasi SanMvaQ№0239-07, 06.01.2015.
5. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligining 27,01.2015dagi 36-sonli buyrug‘i — «Boshqariluvchi yuqumli kasalliklar immunoprofilaktikasini tashkil qilish» to‘g‘risida.
6. O‘zbekiston Respublikasi sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati faoliyatini tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-4790.2020 yil. 9 sentabr
7. Mirtazaev O.M. va xammualliflari. Profilaktik emlash tizimida uzluksiz sovuqlik zanjiri. Tibbiyot oliy o‘quv yurtlari pedagoglari uchun o‘quv-uslubiy qullanma. Toshkent 2022y
8. Vaksinatsiya ot COVID-19: rukovodstvo po postavkam i logistike. 2021-yil 12-fevral
9. Toshtemirovna, K. N., Islamovna, S. G., & Sultanovna, M. G. (2023). THE EFFECTIVENESS OF A NEW FOOD SUBSTANCE-A HARD GELATIN CAPSULE-" SEDAN

VOLUME 5, ISSUE 1, 2023

BARK" IS BEING STUDIED IN CHILDREN WHO HAVE RECOVERED FROM THE CORONAVIRUS. *British View*, *8*(3).

10. Khamzaeva, N. T., & Saidkasimova, N. S. (2023). THE EFFECTIVENESS OF A NEW FOOD SUBSTANCE-A HARD GELATIN CAPSULE-«VIZION JUNIOR» IS BEING STUDIED IN CHILDREN WHO HAVE RECOVERED FROM THE CORONAVIRUS. *World Bulletin of Public Health*, *20*, 41-45.

11. KJ, K. A. O. G. K., & Khamzaeva, N. T. (2023). IDENTIFICATION OF THE PREVALENCE OF BREAST CANCER AMONG DIFFERENT AGE GROUPS OF THE POPULATION AND ITS PREVENTION. *Open Access Repository*, *4*(3), 341-344.

12. Xamzaeva, N. T., Matnazarova, G. S., Olimjonova, G. O., Xusainova, X. J., & Mamadalieva, E. S. (2023, February). COVID-19 infeksiyasi bilan kasallangan bolalarning epidemiologik taxlili. In *E Global Congress* (Vol. 2, pp. 117-119).

13. Toshtemirovna, K. N., Islamovna, S. G., & Sultanovna, M. G. (2023). THE EFFECTIVENESS OF A NEW FOOD SUBSTANCE-A HARD GELATIN CAPSULE-" SEDAN BARK" IS BEING STUDIED IN CHILDREN WHO HAVE RECOVERED FROM THE CORONAVIRUS. *British View*, *8*(3).

14. Kurbonov, A. K., Olimjonova, G. O., Khusainova, K. J., & Khamzaeva, N. T. (2023). IDENTIFICATION OF THE PREVALENCE OF BREAST CANCER AMONG DIFFERENT AGE GROUPS OF THE POPULATION AND ITS.

15. Матназарова, Г. С., Азизова, Ф. Л., Брянцева, Е. В., & Хамзаева, Н. Т. (2022). Вакцинопрофилактика Covid-19 в Узбекистоне.

16. Saidkasimova, N. S., & Mirtazaev, O. M. (2020). Epidemic Process of Salmonellosis in Tashkent. *Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology*, *14*(4), 7364-7367.

17. Расулов, Ш. М., Матназарова, Г. С., Файзибаев, П. Н., & Хамзаева, Н. Т. (2020). Современные эпидемиологические особенности эхинококкоза и его профилактика. In *Школа эпидемиологов: теоретические и прикладные аспекты эпидемиологии* (pp. 51-53).

18. Mirtazayev, O. M., Briko, N. I., Matnazarova, G. S., & Saidkasimova, N. S. (2019). Scientific, methodological and organizational bases of management of the epidemic process in case of salmonellous infection in Uzbekistan. *Central Asian Journal of Medicine*, *2019*(4), 72-80.

19. Rasulov, S. M. Improving the epidemiology, epizootology, and prevention of echinococcosis in Uzbekistan. Sh. M. Rasulov, GS Matnazarova 2, A. Mirtazayev 3, NT Xamzayeva 4. *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*, *7*(02), 2020.

20. Toshtemirovna, K. N., Sultanovna, M. G., & Mirtazaevich, M. O. “Covid-19 Infectionsining Epidemiologists Khususiyatlari"(Toshkent Shahri Misolid). *JournalNX*, 589-594.

21. Хамзаева, Н. Т., Матназарова, Г. С., & Расулов, Ш. М. ТОШКЕНТ ШАҲРИДА COVID-19 ИНФЕКЦИЯСИ БИЛАН КАСАЛЛАНГАНЛАРНИНГ ЭПИДЕМИОЛОГИК ТАҲЛИЛИ. *ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ*, 71.

22. Matnazarova, G., Mirtazaev, O., Bryantseva, E., Abdukakharova, M., Nematova, N., & Khamzaeva, N. (2020). The new coronavirus-cOvid-19 in Uzbekistan. *Int. J. Pharm. Res.*, 548-556.

23. Матназарова, Г. С., Хамзаева, Н. Т., & Абдуллаева, Ф. О. (2023). Covid-19 Инфекцияси билан касалланиш курсаткичларини беморларнинг жинси, ёши, касби ва кунлар бўйича тахлили. *ILMIY TADQIQOTLAR VA JAMIYAT MUAMMOLARI*, *2*(1), 80-81.

VOLUME 5, ISSUE 1, 2023

Internet saytlari:

O‘z.Res.SSV veb-sayt WWW.minzdrav.uz, www.privika.uz
WWW.Med-info.ru
WWW.journals.mediru
ZiyoNet

WORDLY
KNOWLEDGE